Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Enaka obravnava mladih na trgu dela

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 293/08)

Poročevalec: **Michael McLOUGHLIN**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika
	mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	31. 5. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	15. 6. 2023
Plenarno zasedanje št.	579
Rezultat glasovanja	
(za/proti/vzdržani)	217/0/6

1. **Sklepi in priporočila**

1.1 V pred kratkim pripravljeni direktivi o ustreznih minimalnih plačah v Evropski uniji vprašanje minimalne plače za mlade ni bilo zadostno obravnavano. Ta direktiva tudi ne ponuja enakega pristopa za vse; ravno nasprotno, kot horizontalni okvir upošteva različne tradicije in izhodišča, vloga socialnih partnerjev in kolektivnih pogajanj pa je okrepljena. Vprašanje minimalne plače za mlade je namreč v različnih državah članicah različno obravnavano in to je treba upoštevati. Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) priporoča Evropski komisiji, državam članicam in socialnim partnerjem, naj to vprašanje obravnavajo v skladu z direktivo ter v duhu predlaganega priporočila Sveta o krepitvi socialnega dialoga v EU. Države članice in socialne partnerje poziva, naj svoje diskrecijske pravice uveljavljajo na nediskriminatoren način.

1.2 EESO meni, da je bilo evropsko leto mladih 2022 priložnost za obravnavo pomembnih vprašanj, ki vplivajo na mlade, in sprejetje pomembnih pobud politike, ki koristijo mladim oziroma katerih namen je vplivati na njihov položaj v družbi. Glede na to, kako pomembna je uspešna udeležba mladih na trgu dela, bi morala biti njihova prva izkušnja s trgom dela pozitivna, ukrepi, zaradi katerih so v manj ugodnem položaju zgolj zaradi svoje starosti, pa imajo nasprotni učinek. S tega vidika EESO pozdravlja evropsko leto spretnosti, ki je bilo uradno razglašeno 9. maja 2023, kot politično spodbudo za vseživljenjsko učenje, ki bo ustvarila nov zagon za uresničitev socialnih ciljev EU za leto 2030.

1.3 Različna pravila o nadomestilih za brezposelnost in izplačilih pomoči za mlade lahko vplivajo na njihov položaj na trgu dela ter njihovo sposobnost uveljavljanja pravice do prostega gibanja v EU. Države članice so pristojne za odločanje o strukturi in vsebini svojih sistemov socialne varnosti. EESO jih poziva, naj pri tem spoštujejo načelo nediskriminacije, zlasti ko gre za prosto gibanje, Komisiji pa priporoča, naj pri nadaljnjem preučevanju tega vprašanja tesno sodeluje z državami članicami in socialnimi partnerji, da bi zbrala podatke in primere nacionalne prakse, tudi z vidika pred kratkim pripravljenega predloga priporočila Sveta o krepitvi socialnega dialoga v EU.

1.4 Pripravništva v poklicnem okolju so za mlade pogosto odločilen korak na poti v poklicno življenje, neplačana pripravništva ali pripravništva brez nadomestila pa lahko zelo negativno vplivajo na njihovo dojemanje trga dela. EESO opozarja na resolucijo, ki jo je sprejel na plenarnem zasedanju decembra 2022, in na resolucijo Evropskega parlamenta. Drugim institucijam in organom EU, vključno s Komisijo, priporoča, naj po evropskem letu mladih pokažejo večje zanimanje za to vprašanje kot jasen znak svoje zavezanosti mladim. Zelo kratka obdobja delovnih izkušenj in pripravništva,

uradno priznana in dogovorjena v okviru izobraževanja, so lahko včasih neplačana. Toda daljša pripravništva bi morala biti, tako kot delo zaposlenih, plačana. Raziskava Eurobarometer je pokazala, da je večina pripravnikov prejela plačilo in da so imeli dostop do socialne zaščite ([1]).

1.5 Zaradi evropskega leta mladih in drugih pobud se vprašanjem mladih v zadnjem času namenja večja pozornost. Eden od predlogov je bila zamisel o oceni učinka z vidika mladih, kar pomeni, da bi se pri vseh novih politikah ocenilo, kako bodo vplivale na mlade. Za ta predlog se je zavzel Evropski mladinski forum, EESO pa je o njem v letu 2022 pripravil mnenje ([2]), v katerem je izrecno podprl ta pristop k oblikovanju politike.

1.6 Kriza zaradi pandemije COVID-19 in vojna v Ukrajini sta močno spodkopali evropsko gospodarstvo. Čeprav so podjetja storila vse, kar je bilo v njihovi moči, da bi ohranila delovna mesta, posledice občutijo evropski državljani in zlasti mladi.

1.7 Pripravništva so za mlade postala pomembna točka vstopa na trg dela. Za lažji dostop do zaposlitve bi morala ponujati kakovostne učne vsebine in ustrezne delovne razmere ter nikakor ne bi smela biti nadomestilo za redna delovna mesta ali pogoj za ponudbo zaposlitve. Glede na sedanjo situacijo narašča zaskrbljenost, zlasti med mladimi, da bi se lahko pogoji za pripravnike poslabšali zaradi zdravstvene krize in posledic vojne v Ukrajini. Komisija namerava preveriti, ali se okvir za kakovost pripravništev pravilno uporablja.

2. **Uvod**

2.1 Leto 2022 je bilo razglašeno za evropsko leto mladih, EESO pa je v mnenju o njem izrazil željo, da bi bilo osredotočeno na ključna področja politik za mlade in bi obsegalo več kot zgolj prireditve in priložnosti za oglaševanje. Mladi so izrazili podobne občutke in stališča, zlasti glede na to, da je bilo leto uvedeno precej naglo. Izkušnje mladih z vstopanjem na trg dela in udeležbo na njem so nedvomno eno ključnih vprašanj politike za to generacijo, tako na nacionalni kot na evropski ravni.

2.2 V svetu po pandemiji COVID-19 so vse bolj v ospredju spreminjajoče se potrebe trga dela, nove oblike dela, nova znanja in spretnosti, izzivi v zvezi z vrnitvijo na delovno mesto ter potencialno hibridno okolje z vsemi priložnostmi in tveganji, ki jih prinaša. Kar je še pomembneje, zavedamo se, da je pandemija COVID-19 mlade močno prizadela, kar je bil eden od razlogov, da je bilo leto 2022 razglašeno za evropsko leto mladih. Mladi so med pandemijo zamudili nekaj ključnih mejnikov v svojem osebnem in družbenem razvoju, pandemija pa je močno vplivala tudi na njihovo izobraževanje in udeležbo na trgu dela.

2.3 Evropska unija je sprejela več pomembnih politik za mlade, ki zagotavljajo, da so mladi čim bolj vključeni v družbo in imajo enake možnosti kot vsi drugi člani družbe. V izjavi iz Bratislave iz leta 2016 so voditelji EU pozvali k oblikovanju obetavne gospodarske prihodnosti za vse, zaščiti našega načina življenja in boljšim priložnostim za mlade. Podobno je v preambuli stebra socialnih pravic navedeno, da so „[i]zzivi, kot so precejšnje neenakosti, dolgotrajna brezposelnost in brezposelnost mladih ali medgeneracijska solidarnost, […] v različnem obsegu podobni v vseh državah članicah“.

2.4 Ključna politika v zvezi z mladimi v Evropski uniji je strategija EU za mlade. Njen glavni cilj je opolnomočiti mlade in okrepiti njihovo odpornost z osredotočanjem na tri področja ukrepanja, ki so v strategiji opisana pod naslovi Angažiranje, Povezovanje in Opolnomočenje. V strategiji se priznava, da je omogočanje mladim udeležbo v demokratičnem življenju poglavitnega pomena za delujočo demokracijo in družbo v celoti. Pod naslovom Angažiranje je navedeno, da je cilj strategije EU za mlade podpreti državljansko, ekonomsko, socialno, kulturno in politično udeležbo mladih. V strategiji se mobilnost mladih obravnava kot priložnost, da mladi:

— razvijejo in krepijo osebne, socialne in državljanske veščine,

— razvijajo kritično mišljenje in ustvarjalnost,

— povečajo zaposljivost

([1]) Pred kratkim pripravljena raziskava Eurobarometer *Integration of young people into the labour market with particular focus on traineeships (Vključevanje mladih na trg dela s posebnim poudarkom na pripravništvih)*, april 2023, raziskava Eurobarometer.

([2]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ocena učinka EU z vidika mladih (mnenje na lastno pobudo) (UL C 486, 21.12.2022, str. 46).

— ter postanejo dejavni evropski državljani.

2.5 V strategiji EU za mlade je izrecno priznano, da je mladinsko delo katalizator za opolnomočenje mladih, da tem prinaša edinstvene koristi pri prehodu v odraslost ter zagotavlja varno okolje za krepitev samozavesti in neformalno učenje ([3]).

2.6 EESO je izrazil stališče, da bi morala strategija temeljiti na medsektorskem pristopu, na podlagi katerega se mladi ter njihove potrebe in pravice na vseh področjih politike obravnavajo celostno, ter da bi moral novi koordinator EU za mlade predvsem voditi medsektorsko delo. Izrazil je tudi željo, da bi se politika EU za mlade vključila v proces evropskega semestra, da bi se bolj osredotočili na doseganje rezultatov, zlasti na medsektorskih področjih ([4]).

2.7 EESO je priporočil, naj bo v strategiji velik poudarek na medsektorskem delu, ko gre za druga pomembna področja politike EU, kot so zaposlovanje, izobraževanje, zdravstvo, migracije in enakost. Priporočil je tudi, naj se bolj poudarijo vprašanja zaposlovanja in izobraževanja, ki vplivajo na mlade, zlasti v zvezi z razpravo o prihodnosti dela, pa tudi razvoj znanj in spretnosti ter druga socialna vprašanja, kot sta duševno zdravje in enakost.

3. **Mladi, trg dela ter znanja in spretnosti**

3.1 Pri obravnavanju trga dela se mladim in njihovim zaposlitvenim možnostim običajno namenja velika pozornost, zlasti zato, ker imajo lahko zgodnje izkušnje z udeležbo na trgu dela dolgoročen vpliv v poznejših letih. To se je pokazalo predvsem pri zgodnjem opuščanju šolanja. Stopnja osipa med invalidi znaša skoraj 20 % in je več kot dvakrat višja v primerjavi z drugimi mladimi v starosti 18–24 let ([5]). Med pandemijo COVID-19 in prejšnjim finančnim zlomom je postalo jasno tudi, da mlade bolj prizadenejo ekonomski šoki in upad gospodarske rasti, da so pogosto prvi, ki izgubijo službo, da v obeh primerih delajo v sektorjih, kot je storitveni, ter da so prekomerno zastopani med delavci z negotovimi delovnimi razmerji. Mednarodna organizacija dela je ugotovila, da je večina delavcev, ki delajo na spletnih platformah in opravljajo lokalna dela, mlajša od 35 let, in da so delovna razmerja mladih delavcev bolj negotova. Grški turistični sektor zaposluje največji delež mladih delavcev, ki jih je pandemija močno prizadela. V Španiji, Italiji in na Portugalskem je delež mladih, zaposlenih za določen čas, zelo visok (več kot 60 %), kar lahko v primeru krize hitro povzroči brezposelnost.

3.2 Naša sedanja prednostna naloga mora biti obnova evropskega gospodarstva z doslednim izvajanjem nacionalnih načrtov za okrevanje ([6]) in vzpostavitvijo pogojev, ki podjetjem omogočajo ponovno rast ter ustvarjanje kakovostnih delovnih mest. V času, ko podjetja trpijo zaradi pomanjkanja delovne sile, ko ne morejo najti usposobljenih delavcev in se spoprijemajo z resnimi težavami pri zaposlovanju, je v njihovem interesu, da izkoristijo potencial vseh, tudi mladih.

3.3 Za večino ljudi, zlasti pa za mlade, so zaposlitvene možnosti ter ustrezna znanja in spretnosti eden najpomembnejših virov varnosti in priložnosti v življenju. Pandemija COVID-19 in posledice vojne v Ukrajini so prizadele ne le državljane, temveč tudi podjetja, saj so ogrozile njihovo sposobnost ustvarjanja vrednosti in delovnih mest ter zagotavljanja učinkovitega prehajanja med delovnimi mesti.

3.4 Opaziti je mogoče, da imajo mladi, ki se po zaključku šolanja ali študija ne uspejo vključiti na trg dela, v poznejših letih lahko težave. Brezposelnost je sicer izziv za vsakogar, ki ga doleti, vendar je lahko veliko večji izziv za mlade, ki morda nimajo enakih mrež, potrebnih za napredovanje na hitro spreminjajočem se trgu dela. Podobno nesorazmerno velik delež brezposelnih v enem segmentu družbe vpliva na socialno kohezijo in naše demokratične vrednote, v skrajnih primerih pa lahko povzroči socialne nemire, kar se je zgodilo v nekaterih delih sveta v razvoju.

([3]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o evropskem letu mladih 2022 (COM(2021) 634 final – 2021/0328 (COD)) (UL C 152, 6.4.2022, str. 122).

([4]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o evropskem letu mladih 2022 (COM(2021) 634 final – 2021/0328 (COD)) (UL C 152, 6.4.2022, str. 122).

([5]) https://www.disability-europe.net/downloads/1046-ede-task-2-1-statistical-indicators-tables-eu-silc-2018

([6]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Zagotovitev dostojnega dela za mlade in vključevanja mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljajo, v okviru ustrezne priprave nacionalnih načrtov za okrevanje (mnenje na lastno pobudo) (UL C 152, 6.4.2022, str. 27): mladi, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljajo, ter nacionalni načrti za okrevanje in odpornost.

3.5 Zato je pomembno, da se enaka obravnava mladih na trgu dela razume kot del širše potrebe po državljanski in demokratični udeležbi. Tako kot potreba, da so mladi kot dejavni državljani del skupnosti in sodelujejo pri športnih dejavnostih, je pomemben element državljanstva tudi njihova sposobnost, da razumejo svojo vlogo in položaj na trgu dela ter se dejansko zavzamejo zase. Trg dela bi moral biti tudi prostor medgeneracijske solidarnosti, z ustreznim ravnovesjem med poklicnim in zasebnim življenjem, kjer imajo ljudje občutek, da prispevajo k družbi. Medtem ko je brezposelnost mladih v mnogih državah strukturni problem, pa nekatere, kot je Španija, poleg tega še podpirajo pozno upokojevanje (v višini do 12 000 EUR), da bi bili njihovi pokojninski sistemi trajnostni. Kot je navedeno v mnenju, s tem nastaja tveganje, da gospodarstvo ne bo izkoristilo večje produktivnosti, ki jo lahko ustvarijo mladi. Poleg tega obstajajo delovna mesta, na katerih je zelo težko delati dlje kot do 65 leta starosti.

3.6 V gospodarstvu lahko visoka brezposelnost mladih, brez učinkovitih medgeneracijskih pristopov na ravni podjetij, povzroči nižjo produktivnost zaradi manjšega števila mladih delavcev, ki bi v proizvodne procese uvajali nova znanja, spretnosti in inovacije. Veliko brezposelnih oseb pomeni tudi ekonomske stroške za državo, in sicer v smislu izgubljenih davčnih prihodkov, izplačil socialnih prejemkov in stroškov shem, ki so povezane z njimi. Eurofound je ugotovil, da so ekonomski stroški mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljajo, leta 2011 znašali približno 153 milijard EUR. EESO je ta vprašanja obravnaval v mnenjih o *prekarnem delu in duševnem zdravju* ([7]) ter o *demokraciji na delovnem mestu* ([8]). Stopnja brezposelnosti med mladimi invalidi v starosti od 25 do 34 let je skoraj dvakrat višja kot med osebami brez invalidnosti (18 % in 9,7 %) ([9]).

3.7 Posledice brezposelnosti so lahko pri mladih posameznikih med drugim šibko duševno zdravje, manjša dobrobit in nižja raven sreče, zaradi česar se povpraševanje po javnozdravstvenih storitvah poveča. Poleg tega obstaja večje tveganje za razdrobljeno družbo, ki nastane zaradi različnih oblik družbene izključenosti, s katero se lahko srečujejo mladi brezposelni. Ti imajo večje možnosti za brezposelnost v odraslem življenju in nižji zaslužek pozneje v življenju, če in ko najdejo zaposlitev. Obstaja tudi večja verjetnost, da bodo izgubljali kvalifikacije ali bodo na več področjih izključeni iz družbe. Posledice pandemije COVID-19 za duševno zdravje mladih so dobro dokumentirane.

3.8 Obravnavati je treba tudi položaj mladih delavcev in drugih mladih, ki imajo velike težave pri poklicnem vključevanju in obupajo nad iskanjem dela. Predčasno opuščanje šolanja in spremembe v šolanju so izziv, zaradi katerega lahko mladi izgubijo stik z dejanskimi razmerami na trgu dela.

3.9 Eden od načinov za povečanje gospodarske aktivnosti mladih je spodbujanje k podjetništvu s podpiranjem njihovega podjetniškega načina razmišljanja, ustvarjalnosti in inovativnih pristopov. Izobraževanje o podjetništvu se lahko vključi v dejavnosti v okviru evropskega leta spretnosti, pri čemer se je mogoče opreti na nekatere primere dobre prakse, kot so programi in natečaji za mlade podjetnike.

3.10 EU je izziv glede zaposlovanja mladih vzela resno, glavni odziv politike pa je okrepljeno jamstvo za mlade. Njegov prvotni namen je bil mladim, starim od 18 do 24 let, v določenem časovnem obdobju po tem, ko zaključijo šolanje ali postanejo brezposelni, zagotoviti možnost zaposlitve, delovnih izkušenj, vajeništva, usposabljanja ali kombinacije dela in usposabljanja. Evropska komisija je priporočila, da se jamstvo za mlade ponudi mladim v štirih mesecih po tem, ko postanejo brezposelni. Okrepljeno jamstvo za mlade je zaveza vseh držav članic, da bodo vsem mladim do 30 let zagotovile kakovostno ponudbo za zaposlitev, nadaljnje izobraževanje, vajeništvo ali pripravništvo.

3.11 Za učinkovito prehajanje med delovnimi mesti je treba doseči napredek pri reformi izobraževanja, odpraviti neskladja v znanju in spretnostih ter se osredotočiti na vseživljenjsko učenje, izobraževanje odraslih, preusposabljanje in izpopolnjevanje. EESO ugotavlja, da je Komisija napredovala pri oblikovanju evropskega izobraževalnega prostora, spodbujanju okvira za evropsko sodelovanje na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter izvajanju akcijskega načrta za digitalno izobraževanje.

3.12 EESO je seznanjen tudi z novo pobudo Komisije glede individualnih učnih računov, zlasti mikrokreditov, in novim svežnjem za univerze. To je nov zagon, katerega namen je mladim dati ustrezna znanja in spretnosti ter podpreti mobilnost mladih študentov, vajencev in podjetnikov.

([7]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Prekarno delo in duševno zdravje (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva) (UL C 228, 29.6.2023, str. 28).

([8]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Demokracija na delovnem mestu (raziskovalno mnenje na zaprosilo španskega predsedstva) (UL C 228, 29.6.2023, str. 43).

([9]) https://www.disability-europe.net/downloads/1046-ede-task-2-1-statistical-indicators-tables-eu-silc-2018

4. **Posledice pandemije COVID-19**

4.1 Po podatkih Eurostata je pandemija COVID-19 mlade bolj prizadela kot starejše. Stopnja delovne aktivnosti med mladimi (starimi od 15 do 29 let) v EU je bila v tretjem četrtletju 2020 za 2,8 odstotne točke nižja kot v tretjem četrtletju 2019, tj. pred pandemijo. V tretjem četrtletju 2021 pa se je ta stopnja v primerjavi s tretjim četrtletjem 2019 izboljšala, in sicer za 0,1 odstotne točke. V tretjem četrtletju 2020 so vse države zabeležile nižjo stopnjo delovne aktivnosti med mladimi v primerjavi s tretjim četrtletjem 2019.

4.2 Eurostat je v zvezi s temi trendi ugotovil tudi razlike znotraj EU. V tretjem četrtletju 2021 si večina držav članic (16 od 27) še ni povsem opomogla, saj je bila stopnja delovne aktivnosti med mladimi še vedno nižja od stopnje, zabeležene v tretjem četrtletju 2019. Največji upad je bil zabeležen na Portugalskem, v Bolgariji, Latviji, na Češkem in Poljskem (v vseh navedenih državah za vsaj 3 odstotne točke v tretjem četrtletju 2021 v primerjavi s tretjim četrtletjem 2019). Nasprotno pa se je delež zaposlenih, starih od 15 do 29 let, v tretjem četrtletju 2021 v primerjavi z obdobjem pred pandemijo COVID-19 najbolj povečal na Irskem, v Franciji in Sloveniji (v vseh navedenih državah za vsaj 2 odstotni točki v tretjem četrtletju 2021 v primerjavi s tretjim četrtletjem 2019).

4.3 Eurofound je poročal, da je izguba delovnih mest kljub političnim prizadevanjem EU in držav članic za podporo mladim po finančni krizi iz leta 2008 najbolj prizadela mlade tudi med pandemijo COVID-19. Bili so prekomerno zastopani med delavci v sektorjih, ki so jih omejitve, uvedene zaradi pandemije, najbolj prizadele, in so pogosteje delali s krajšim delovnim časom ali za določen čas; 12 % mladih, starih od 18 do 29 let, ki so sodelovali v vsaj dveh spletnih raziskavah o življenju, delu in pandemiji COVID-19, je navedlo, da so izgubili službo, brez dela pa je bilo tudi 12 % študentov. O podobnih učinkih so poročali tudi v zvezi z varčevanjem, duševnim zdravjem in revščino.

4.4 Po podatkih iz raziskave inštituta Insee ([10]) so že prve omejitve gibanja, ki so bile zaradi pandemije COVID-19 uvedene spomladi 2020, povzročile upad dejavnosti, kakršnega še ni bilo: 73 % podjetij je poročalo, da se je njihova prodaja v tem obdobju zmanjšala za več kot 10 %, 35 % podjetij pa, da se je prodaja zmanjšala za več kot 50 %. Tretjina podjetij je prenehala poslovati v povprečju za 57 dni, in sicer najpogosteje zaradi upravnih omejitev dostopa za javnost (65 %), pa tudi zaradi težav, povezanih z oskrbo (8 %) ali priložnostmi (7 %). Prekinjene so bile predvsem dejavnosti, ki vključujejo najtesnejši stik z ljudmi: gostinske in nastanitvene dejavnosti, osebne storitve, kulturne in rekreativne dejavnosti ter zračni prevoz. Septembra 2020 je bil še vedno zaprt 1 % podjetij.

4.5 Za spoprijemanje z nenadnim upadom dejavnosti je več kot štiri od petih podjetij zaprosilo za podporo, ki so jo uvedli javni organi: skrajšan delovni čas (70 % podjetij), odlog plačila prispevkov za socialno varnost (53 %) in posojila z državnim jamstvom (41 %). Še posebej pogosto so te ukrepe izkoristila podjetja v gostinskem sektorju (97 %), sektorju prodaje in popravil motornih vozil (96 %) ter nastanitvenem sektorju (95 %).

4.6 Leta 2021 je nastopil nov val pandemije, februarja 2022 pa so evropsko gospodarstvo prizadeli vojaški konflikt v Ukrajini ter z njim povezane visoke cene energije, omejen dostop do surovin, pomanjkanje v dobavnih verigah in posledična visoka stopnja inflacije.

4.7 Kljub temu so si podjetja, ki poslujejo na evropskem enotnem trgu, po svojih najboljših močeh prizadevala za ohranitev delovnih mest in ustvarjanje novih.

4.8 Evropski mladinski forum je glede izobraževanja poročal, da je bila raven kakovosti izobraževanja na daljavo med pandemijo različna, pri čemer skoraj vsak deseti dijak ali študent ni opravljal nikakršnih tečajev ali preizkusov ali bil deležen poučevanja. Približno dve tretjini dijakov in študentov sta menili, da so se učili nekoliko manj ali bistveno manj, enakega mnenja pa so bile tudi tri četrtine marginaliziranih mladih. Vendar so bile okoliščine posameznikov verjetno precej različne. Negotovost glede izobraževanja in izzivi, povezani s spletnim učenjem, so bili za mlade vir stresa in slabega počutja. Čeprav ni znano, kako obsežne so posledice prekinitve izobraževanja, bo ta najbrž dolgoročno negativno vplivala na zaposlovanje, učne rezultate, zdravje in dobrobit. Te razmere bi lahko imele tudi pozitivne stranske učinke, saj odpirajo vrata hibridnemu izobraževalnemu sistemu, ki temelji na različnih oblikah učenja in tehnoloških orodij, dostopnih vsem mladim, tudi mladim invalidom in mladim v oddaljenih regijah.

([10]) Institut national de la statistique et des études économiques *(Nacionalni institut za gospodarsko statistiko in študije)*, https://www.insee.fr/en/statistiques/5018508.

4.9 Ena najhujših posledic pandemije COVID-19 pa je njen vpliv na duševno zdravje mladih. Vse več je simptomov depresije, kot so anksioznost, izčrpanost, izolacija in samomorilne misli. Težave povzroča tudi zaskrbljenost glede prihodnosti. Raziskave v Avstriji kažejo, da večina teh mladih ni prejela nobene pomoči, in sicer zaradi nezadostne seznanjenosti z možnostmi za pomoč, pa tudi zaradi regionalnih in ekonomskih neenakosti. V Španiji je samomor postal glavni vzrok smrti med najmlajšimi. Pandemija je razkrila duševno stisko; leta 2020 je samomor storilo 3 941 oseb, od tega 300 oseb, starih od 14 do 29 let. Javnozdravstveni sistemi nimajo dovolj sredstev, da bi pomagali mladim, ki imajo težave z duševnim zdravjem. Zadnja faza longitudinalne študije o mladih in otrocih na Irskem je pokazala, da se je pojavnost depresije in duševnih bolezni med mladimi praktično podvojila.

4.10 Podobno velja za mlade na trgu dela, ki so intelektualno ali telesno ovirani in zaradi svoje starosti in/ali invalidnosti seveda ne bi smeli biti deležni manj ugodne obravnave. Ravno tako je treba nameniti pozornost mladim na oddaljenih podeželskih območjih in tistim, ki se soočajo z diskriminacijo na podlagi spola.

4.11 Statistični podatki o zaposlovanju mladih invalidov so pomanjkljivi: kvantitativne kazalnike, kot je stopnja brezposelnosti, bi bilo treba dopolniti z drugimi, kot so stopnja izobrazbe, vrsta ponujene pogodbe (za določen ali nedoločen čas), stopnja zaposlovanja pod običajnimi pogoji ter stopnja podpornega zaposlovanja ali dolgotrajne brezposelnosti v povezavi s socialno in finančno situacijo mladih invalidov.

5. **Enaka obravnava mladih na trgu dela**

5.1 Enakost je eno ključnih načel in pravic EU, ki temelji na Pogodbi in Listini EU o temeljnih pravicah ter je podprto s sekundarno zakonodajo EU. Splošni okvir enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu je bil vzpostavljen z Direktivo Sveta 2000/78/ES ([11]), ki še vedno ustreza svojemu namenu.

5.2 Opaziti je mogoče, da je prihodnost mladih ključno vprašanje EU in da so možnosti mladih na trgu dela zelo pomemben del njihovega razvoja. EU ima vrsto politik in instrumentov, povezanih z mladimi in njihovim položajem na trgu dela. V skladu s PDEU in načelom subsidiarnosti so države članice pristojne za več od teh vprašanj, zato so njihove politike v središču pozornosti tega poročila.

5.3 Mlade je pandemija na več načinov prizadela bolj kot druge skupine. Glede na to, kako pomembna je ta tema, bi bilo treba preučiti vse posebne vidike politike trga dela in na podlagi teh dokazov ugotoviti, ali so mladi v primerjavi z drugimi osebami na kakršen koli način obravnavani manj ugodno zgolj zaradi njihove starosti. Ker je tema lahko zelo obsežna, je treba pojasniti, kaj preučujemo v tem mnenju: poudarek je na očitnejši in konkretno slabši obravnavi mladih v zakonih ali politikah izključno zaradi njihove starosti. Pri tem se večja pozornost neizogibno namenja področjem, na katerih je na voljo največ informacij in so jasna. To so minimalne plače, predpisi o socialni varnosti in socialni pomoči ter v manjši meri (zaradi že opravljenega dela) neplačana pripravništva.

6. **Minimalne plače**

6.1 V skladu s PDEU ([12]) in načelom subsidiarnosti so minimalne plače v pristojnosti držav članic, vendar lahko Evropska unija sprejme ukrepe za spodbujanje sodelovanja med njimi, vključno z direktivami. Med pripravo že sprejete Direktive (EU) 2022/2041 Evropskega parlamenta in Sveta ([13]) o ustreznih minimalnih plačah v Evropski uniji je Komisija navedla, da te v večini držav članic niso dovolj visoke in/ali da obstajajo vrzeli v pokritosti z zaščito, ki jo ponuja minimalna plača, čeprav obstaja v vseh državah članicah EU, bodisi na podlagi zakonodajnih določb (zakonsko določena minimalna plača) in/ali kolektivnih pogodb. Predlog temelji na evropskem stebru socialnih pravic.

6.2 Namen direktive je zagotoviti, da bodo delavci v EU zaščiteni z ustreznimi minimalnimi plačami, ki jim bodo omogočale dostojno življenje ne glede na to, kje opravljajo delo. Za uresničitev tega splošnega cilja predlog vzpostavlja

([11]) Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (UL L 303, 2.12.2000, str. 16).
([12]) PDEU, člen 153(2)(a) in (b).
([13]) Direktiva (EU) 2022/2041 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 19. oktobra 2022 o ustreznih minimalnih plačah v Evropski uniji (UL L 275, 25.10.2022, str. 33).

okvir za ustreznejše minimalne plače in boljši dostop delavcev do zaščite, ki jo ponujajo. Ta cilja se nanašata tako na sisteme z zakonsko določenimi minimalnimi plačami kot na sisteme, ki temeljijo na kolektivnih pogajanjih. Z direktivo naj bi se ta cilja dosegla ob upoštevanju in doslednem spoštovanju posebnosti nacionalnih sistemov, nacionalnih pristojnosti, avtonomije socialnih partnerjev in pogodbene svobode.

6.3 Minimalne plače so eno od področij, na katerem se mladi v državah članicah EU precej neenako obravnavajo. Mladi so še posebno odvisni od minimalne plače, saj jo po podatkih Evropskega mladinskega foruma prejema več kot četrtina, med odraslimi pa vsaka deseta oseba. Številne države članice so določile posebne minimalne plače za mlade, ki so v vseh primerih nižje od splošne minimalne plače za posamezne starostne skupine, druge pa so osebe, mlajše od 18 let, izključile iz zakonodaje o minimalni plači. Tako je v Belgiji, Franciji, na Irskem, v Luksemburgu, Nemčiji, na Malti in na Nizozemskem. Francoski predpisi sicer ne določajo pretirane pogojenosti s starostjo, a vseeno posredno vplivajo na številne mlade. Obstajajo tudi druge nižje stopnje plačil za vajeništvo, vendar se v tem poročilu ne obravnavajo, poleg tega pa se običajno določijo na podlagi dogovora med socialnimi partnerji. Tudi v Združenem kraljestvu mladi prejemajo plače, ki so nižje od minimalnih. Vse podrobnosti so Prilogi 1.

6.4 Pri teh minimalnih plačah za mlade se ne spoštuje njihova pravica do enakega plačila za enako delo, raziskave Mednarodne organizacije dela pa so večkrat pokazale, da so neučinkovite tudi pri spodbujanju stopnje delovne aktivnosti med mladimi. Temeljno vprašanje je enako plačilo za enako delo. Mladi so namreč mladinske organizacije obvestili o primerih, v katerih po določenem obdobju zaposlitve na istem delovnem mestu nadzorujejo ali usposabljajo svoje starejše sodelavce, vendar prejemajo nižje plačilo, ali pa se od njih zaradi te zakonodaje celo zahteva, da prevzamejo nadzorne naloge s plačilom, nižjim od plačila njihovih sodelavcev.

6.5 Mladi v teh državah članicah torej lahko vozijo, volijo in se pridružijo vojski ter se v vseh drugih pogledih obravnavajo kot odrasli, niso pa upravičeni do polne minimalne plače za odrasle. Na Nizozemskem minimalna plača za najmlajšo starostno skupino znaša celo le 30 % minimalne plače za odrasle, kar resno ovira zmožnost mladih, da živijo samostojno in imajo dostojen življenjski standard. Čeprav je EU leto 2022 razglasila za leto mladih, različne težave mladih v sprejetem političnem stališču v zakonodajnem postopku niso bile bistveno upoštevane.

6.6 Nedavna metaanaliza vpliva minimalnih plač za mlade, ki jo je izvedla Mednarodna organizacija dela in v kateri je bilo preučenih 43 znanstvenih del, objavljenih po letu 1990, je pokazala, da minimalne plače v veliki večini primerov ne vplivajo ali pa zelo malo vplivajo na zaposlovanje mladih. V nekaterih primerih se je zaradi zvišanja minimalne plače za mlade stopnja delovne aktivnosti med njimi celo povečala. Evropska komisija je v oceni učinka direktive opisala ugotovitve raziskav, ki so bile izvedene na Portugalskem, v Belgiji in na Nizozemskem ter so pokazale, da minimalne plače za mlade ne vplivajo bistveno na stopnjo delovne aktivnosti med mladimi.

7. **Nadomestila za brezposelnost**

7.1 Še eno področje, na katerem so lahko mladi deležni neenake obravnave, je brezposelnost. Tudi to je v veliki meri v pristojnosti držav članic, zlasti ko gre za višino plačil, obdobja izplačevanja in merila. Nacionalni sistemi v Evropi so zelo raznoliki in zapleteni, vendar si je mogoče predstavljati primere, v katerih te razlike vplivajo na vprašanja, kot sta zaposlovanje in prosto gibanje v EU. Mladi so lahko v slabšem položaju tudi zaradi sistemov nadomestil za brezposelnost, saj morda ne izpolnjujejo zahtev glede obveznega obdobja vplačevanja v ustrezne sisteme.

7.2 Države članice poleg teh nadomestil zagotavljajo tudi izplačila socialne pomoči, ki so zelo različna, saj so sistemi socialne pomoči prav tako v nacionalni pristojnosti. Nekateri vključujejo oceno materialnega položaja, drugi pa ne. Razmere so zelo zapletene tudi, kar zadeva starost, zato ta izplačila niti to poročilo tega ne moreta ustrezno upoštevati. Razlike so neizogibne tudi pri upoštevnih obdobjih, trajanju ter številnih drugih dejavnikih. Zagotovo so potrebni boljši in jasnejši podatki, da bi bilo mogoče opraviti več raziskav. Podati je mogoče nekaj kratkih ugotovitev:

— Nekateri sistemi vključujejo posebne ureditve za osebe, starejše od 45 let, ali pripadnike drugih starostnih skupin. V manjšem številu držav so za osebe, mlajše od 25 let, predvidena krajša upoštevna obdobja.

— Na Švedskem se znesek izplačljivih nadomestil za mlade brezposelne (stare od 18 do 24 let), ki sodelujejo v programih politike trga dela, prejemajo t. i. podporo za aktivnost (*aktivitetsstöd* v švedščini) in imajo osnovno pravico do nadomestila za brezposelnost, v skladu z določbami sistema nadomestil za brezposelnost izraziteje zmanjša.

— V Luksemburgu se osebam, starim 18 oziroma 16 ali 17 let, po 36-tedenski čakalni dobi, ki se lahko skrajša na 26 tednov, če prosilec študira, dodeli nadomestilo v višini 70 % oziroma 40 % minimalne socialne plače (*salaire social minimum* v francoščini).

— Na Irskem dodatek (izplačilo pomoči) za iskalce zaposlitve, ki so stari od 18 do 24 let in ne živijo samostojno, znaša približno 60 % dodatka, ki ga prejemajo odrasli. Osebam, ki se udeležijo ustreznih tečajev in usposabljanja, se izplačuje polni znesek.

8. **Neplačana pripravništva**

8.1 Evropski parlament je pozval k prepovedi neplačanih pripravništev, Odbor za socialne pravice Sveta Evrope pa je ugotovil, da vrzeli v belgijski zakonodaji omogočajo, da se mladi prek neplačanih pripravništev izkoriščajo kot brezplačna delovna sila. Odbor je v svoji odločitvi, sprejeti na podlagi kolektivne pritožbe, ki jo je vložil Evropski mladinski forum, ugotovil, da trenutni sistemi delovnih inšpekcij v Belgiji ranljivim in prikrajšanim mladim delavcem ne zagotavljajo zadostne zaščite.

Regulativni okviri držav članic na splošno, zlasti pa strogost predpisov, se močno razlikujejo tako med različnimi oblikami pripravništev kot po državah članicah. Nekatere države članice nimajo pravne opredelitve pripravništva.

8.2 Svet je leta 2013 sprejel okvir za kakovost pripravništev, s katerim naj bi zagotovili, da pripravništva učinkovito olajšajo prehod od izobraževanja k zaposlitvi in s tem povečajo zaposljivost mladih. Predlog določa smernice za visokokakovostno učno vsebino in ustrezne delovne pogoje.

8.3 Neplačana pripravništva se lahko opredelijo kot čas dela, ki je podoben tistemu, ki ga opravijo plačani zaposleni, in ni povezan s formalnim in izrecnim procesom izobraževanja, usposabljanja in prostovoljstva ali delovno prakso.

8.4 Delovne izkušnje in učenje na podlagi izkušenj so za mlade, ki vstopajo na trg dela, sicer ključni, vendar tisti, ki pozivajo k ukrepanju glede neplačanih pripravništev, menijo, da je preveč mladih ujetih v krog neplačanih pripravništev in nekakovostnih delovnih izkušenj, zaradi česar so precej razočarani nad trgom dela.

8.5 Evropski mladinski forum je preučil politike glede neplačanih pripravništev v izbranih državah. V Franciji so pripravništva strogo regulirana in se lahko izvajajo le v okviru programov formalnega izobraževanja. Pripravništva, ki v okviru izobraževanja trajajo dva meseca ali manj, so lahko neplačana. V Romuniji so pripravništva strogo urejena s posebno zakonodajo. Pripravniki so upravičeni do 50 % minimalne plače. Neplačana pripravništva na odprtem trgu dela so nezakonita, a se zakoni pogosto zaobidejo.

8.6 Na Hrvaškem pripravništva na odprtem trgu dela niso zakonsko opredeljena ali urejena in tudi niso običajna, vendar obstajajo druge oblike pripravništev, ki so urejene. V Bolgariji so neplačana pripravništva, ki se ne izvajajo v okviru posebnih zakonov o pripravništvu, zakonita in pogosta. Pri pripravništvih na odprtem trgu dela, ki se izvajajo v skladu z zakoni o pripravništvu, so pripravniki upravičeni do plačila, ki ne sme biti nižje od nacionalne minimalne plače.

8.7 V Avstriji bi morala biti pripravništva na odprtem trgu dela teoretično plačana v skladu s panožnimi kolektivnimi pogodbami, a so lahko neplačana pripravništva na odprtem trgu dela zakonita, če se kategorizirajo kot izobraževalno razmerje, kar se pogosto dogaja. Neplačano delo je na Irskem nezakonito, vendar se zakon v primeru pripravništev pogosto ne izvaja, neplačana pripravništva pa so ustaljena praksa in se pogosto javno oglašujejo.

V Bruslju, 15. junija 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE

PRILOGA ([1])

Preglednica

Stopnje plačil, nižjih od minimalne plače, v izbranih državah članicah EU in Združenem kraljestvu januarja 2021

Država	Skupina delavcev	Delež polne stopnje v %	Višina minimalne plače v letu 2021 (v EUR, če ni navedeno drugače)
Belgija	delavci, stari 16 let ali manj (brez študentske pogodbe)	70	1138/mesec
	delavci, stari 17 let (brez študentske pogodbe)	76	1236/mesec
	delavci, stari 18 let (s študentsko pogodbo)	82	1333/mesec
	delavci, stari 19 let (s študentsko pogodbo)	88	1431/mesec
	delavci, stari 20 let (s študentsko pogodbo)	94	1528/mesec
Francija	delavci, stari 15 in 16 let, z manj kot šestimi meseci izkušenj v zadevnem sektorju; delavci, mlajši od 16 let, ki delajo med poletnimi počitnicami	80	1244/mesec
	delavci, stari 17 let, z manj kot šestimi meseci izkušenj v zadevnem sektorju	90	1399/mesec
	mladi s spreminjajočimi se poklicnimi pogodbami ([1]), odvisno od starosti in predhodnih kvalifikacij	od 55 do 100	od 855 do 1555/mesec
	vajenci, odvisno od starosti, položaja in veljavnega sektorskega sporazuma	od 27 do 78	od 420 do 1213/mesec
	Pripravniki ([2])	/	3,70/uro
	invalidni delavci, zaposleni v posebnih centrih, namenjenih vključevanju invalidnih delavcev	od 55 do 100	od 855 do 1555/mesec
Nemčija	Minimalna plača ne velja za mlajše od 18 let.	/	550/mesec
Irska	delavci, mlajši od 18 let	70	7,14/uro
	delavci, stari 18 let	80	8,16/uro
	delavci, stari 19 let	90	9,18/uro
Latvija	obsojenci (ki prestajajo zaporno kazen)	50	250/mesec

([1]) Vir: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef21015en.pdf

Država	Skupina delavcev	Delež polne stopnje v %	Višina minimalne plače v letu 2021 (v EUR, če ni navedeno drugače)
Luksemburg	delavci, stari od 15 do manj kot 17 let	75	1651/mesec; 9,55/uro
	delavci, stari od 17 do manj kot 18 let	80	1762/mesec 10,18/uro
	nekvalificirani delavci, starejši od 18 let	100	2202/mesec 12,73/uro
Malta	delavci, mlajši od 17 let	95	171/teden
	delavci, stari 17 let	96	174/teden
Nizozemska	delavci, stari 15 let	30	505/mesec
	delavci, stari 16 let	34,5	581/mesec
	delavci, stari 17 let	39,5	666/mesec
	delavci, stari 18 let	50	842/mesec
	delavci, stari 19 let	60	1011/mesec
	delavci, stari 20 let	80	1348/mesec
	delavci, stari 21 let	100	1685/mesec
Portugalska	vajenci in pripravniki	80	621/mesec
	invalidni delavci	50	388/mesec
Združeno kraljestvo	delavci, mlajši od 18 let	47,6	4,15 GBP (4,62 EUR)/uro
	delavci, stari od 18 do 20 let	52,2	4,55 GBP (5,06 EUR)/uro
	delavci, stari od 21 do 24 let	74	6,45 GBP (7,17 EUR)/uro
	vajenci, mlajši od 19 let, in vajenci v prvem letu vajeništva, stari 19 let ali več	94	8,20 GBP (9,12 EUR)/uro

([1]) V Franciji te pogodbe mladim zaposlenim omogočajo pridobitev poklicne kvalifikacije in spodbujajo njihovo poklicno vključevanje ali ponovno vključevanje.

([2]) Lahko niso plačani, če pripravništvo opravljajo manj kot dva meseca.

Opombe: Nemčija ni vključila urnih postavk ali njihove primerjave z ravnjo minimalne plače, ker se minimalni znesek izračunava na mesec in ne na uro. V Nemčiji se plačila za vajeništvo ne obravnavajo kot plače. Vajeništvo se izvaja v času šolanja. V pravnem smislu so plačila za vajeništvo primerljiva s štipendijami za univerzitetne študente.

Vir: podatki mreže Eurofoundovih korespondentov, ki temeljijo na nacionalnih uradnih virih.